

Martti Turtolan luento kuvanveistäjä Yrjö Liipolasta

Illan luennoitsijan, professori **Martti Turtolan** ensimmäiset omakohtaiset kokemukset **Yrjö Liipolasta** liittyvät jo nuoruuteen. Turtola on kotoisin Ypäjältä Koski TL:n naapurikunnasta. Kosken läpi kulkiessaan hän oli nähnyt hautausmaan vieressä olevan makasiinin edessä tavaraa, jota ihmetellessään isä oli kertonut niiden olevan Yrjö Liipolan patsaita. Makasiinin viereen sittemmin rakennettiin taidemuseo Liipolan Kosken kunnalle lahjoittamille teoksille. Vieraillessaan Budapestissä 1968 hän näki taidemuseossa Liipolan pienoisveistoksia ja v 2014 Unkarin kulttuuri- ja tiedekeskuksessa olleen Liipolan pienoisveistos- ja grafiikkanäyttelyyn liittyen hän lupautui luennoimaan Liipolan oleskelusta Unkarissa.

Yrjö Liipola syntyi 1881 Koskella TL ja vuosisadan vaihteessa Eurooppa oli aivan toisenlainen keisareineen ja monarkkeineen kuin nykyään. Se oli myös voimakasta kehityksen aikaa. Liipola oli nuorempaa polvea kuin kultakauden taiteilijat, mutta hän tunsu heidät hyvin. Hän oli jo lapsesta alkaen tuntenut tarvetta tehdä käsillään. Vanhemmat onneksi ymmärsivät hänen taipumuksensa ja hän sai veistellä ja muovaila, kun veljet tekivät maatalon töitä. Hän siirtyi Turkuun ensin puusepän oppiin ja vasta sen jälkeen uskalsi pyrkiä Turun taide- ja piirustuskouluun. Ensimmäinen opintomatka suuntautui Italiaan, Firenzeen ja Roomaan. Siellä hän tutustui renessanssitaiteeseen, mikä näkyy hänen omassa tuotannossaan. Sortokaudella Venäjän lakkautettua Suomen kaartin ja aloitettua kutsunnat Venäjän armeijaan Liipolastakin tuli aktivisti osallistuessaan kiellettyyn toimintaan kannattamalla asevelvollisuuslakkoa. Hän auttoi propagandalehtisten painamisessa ja jakamisessa. Kunnes eräänä iltana Ylä-Liipolan tilalle ilmestyi Marttilan nimismies Sjöman (sattumalta sukua Martti Turtolalle) ja kertoi tulevansa aamulla käymään ja silloin ei Yrjön pidä olla kotona vaan poistua ulkomaille. Niin hän pakeni Hangon kautta Ruotsiin ja siellä hän muisti opintomatallaan tapaamansa unkarilaistaiteilijan, joka oli valmis vastaanottamaan hänet Unkariin. Vuonna 1904 alkoi Yrjö Liipolan vuoteen 1934 kestänyt Unkarin kausi.

Unkarissa Liipola pääsi kisällioppilaaksi tunnetuille unkarilaisveistäjille ja hän oli mukana tekemässä huomattavia teoksia esim. Pyhän Tapanin patsas, Millenium-muistomerkki ja Vörösmartyn muistomerkki, jonka yhden ylioppilashahmon kasvot ovat saaneet mallinsa Liipolan kasvoista ja jonka läheisyyteen v 2009 paljastettiin muistotaulu hänen Unkarin vuosistaan. Oma ura myös urkeni, hän sai töitään esille ja sen myötä tilauksia. Unkari oli rikas maa, sen rikas maa-aatelisto eli loistokasta elämää ja sillä oli varaa tilata patsaita perheenjäsenistään. Rouvia ja lapsia ikuistettiin marmoriin ja miehiä pronssiin. Suomessa Liipola tunnetaan monumentaalitöistä, Unkarissa hän teki perhe- ja luontokuvia. Unkarin aikanaan hän teki myös Suomeen töitä, mm. Tellervo Diana-puistossa on tehty Unkarissa ja Viipurissa oleva Metsänpoika on valettu Unkarissa.

Liipolat, Yrjö Liipola oli avioitunut 1910 aatelissukuiseen **Mara Foersterin** kanssa, kävivät myös Suomessa. He asuivat Tuusulanjärven rannalla Aholassa vuoden vv. 1912 -1913. He kuuluivat taitelijayhteisöön ja seurustelivat ahkerasti naapureiden kanssa. Liipola ei kuitenkaan ollut tilaajien keskuudessa tunnettu, joten he palasivat Unkariin osin myös Maran pohjoismaiseen kylmyyteen sopeutumattomuuden takia. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Unkari julistautui itsenäiseksi vuonna 1918, vuoden 1919 punakapinan jälkeen bolshevikit pitivät valtaa yhdeksän kuukautta. Amiraali **Miklós Horthy** vapautti bolshevikkivallasta ja Unkari oli kuningaskunta ilman kuningasta vuoteen 1945. Habsburgit kyllä pyrkivät

valtaan, mutta Horthy ei tukenut heitä, vaan hän oli itse kuningaskunnan valtionhoitajana lähes kuninkaallisessa asemassa vv. 1920 - 1944. Martti Turtolan isä oli käydessään Unkarissa 1938 nähnyt ruhtinaallisen valtionhoitajan. Maailmansota aiheutti myös veistostilausten vähenemisen, alkoi olla taloudellisesti vaikeaa. Hänen luova kautensa Unkarissa päättyi v 1920 ja hän teki pääosin tilaustöitä Suomeen. Suomella ei ollut suurlähettiläitä tuohon aikaan, vaan asioita hoitivat lähettiläät, asiainhoitajat, täysivaltaiset ministerit ja konsulit. Hän haki avoinna ollutta varakonsulin virkaa v 1920 (Suomi tunnusti Unkarin v 1920), mutta ei saanut sitä, koska oletettiin, ettei taiteilija voi selvitä tehtävistä (huolimatta, että hän hallitsi loistavasti unkarin kielen ja oli mm. organisoinut v 1906 Suomen Laulun konserttikiertueen). Parin työssään epäonnistuneen varakonsulin jälkeen Liipola oli edelleen käytettävissä virkaan ja niin hän hoiti sitä ensi varakonsulina ja sitten konsulina 1925 – 1934, jona aikana hänen merkittävin työnsarkansa oli kulttuuriyhteistyö. Suomen lähettiläänä toimi mm. vuodesta 1927 **E N Setälä**, joka osasi hyvin unkaria ja jolla oli loistavat suhteet Unkariin tieteellisen toimintansa takia. Hänen jälkeensä lähettiläänä toimi **Onni Talas**. Suurlähetystö oli päätetty perustaa loppuvuonna 1933. V 1934 vuokrattiin Gellért-vuorelta palatsimainen huvila suurlähetystön tilaksi, minkä sitten valtio v 1939 osti omaksi.

Talaksen kanssa Liipolalle tuli ilmeisesti erimielisyyksiä ja v 1934 hän irtisanoutui konsulin virastaan ja perhe päätti muuttaa Suomeen. Tavarat pakattiin ja lähetettiin kotimaahan. Suurten teosten ja valujen kuljettaminen ei ollut halpaa ja Ulkoministeriö maksoikin kuljetuksen samoin kuin palkkarästit konsulin työstä. He asettuivat ensin Kauniaisiin ja loppuajaksi kotipitäjään Koskelle.

Suomessa Liipolaa työllistivät sankarimuistomerkit ja hautamuistomerkit. Pienveistoksia ei tilattu. Vaasan vapaudenpatsas (1938) on Suomen suurimpia ja se edustaa omaa aikakauttaan. Talvisodan jälkeen taiteilijoihin vedottiin, että tulevat patsaat sankaruudesta olisivat hengeltään nöyriä. Luomistyö jatkui 1950-luvun puoliväliin. Järvenpää' lähin muistomerkki lienee Rajamäellä sijaitseva teos.

Yrjö Liipola teki suuren teoslahjoituksen Kosken kunnalle, joka rakensi hänen nimeään kantavan taidemuseon. Koskella vaalitaan hänen perintöään ja kokoelmaa on kartutettu pienoisteosten ja grafiikalla. Liipola teki siis myös grafiikkaa, mikä soveltui hänelle värisekeana paremmin kuin maalaus. Hänen teosmääränsä on laaja, useista teoksista on monia versioita (pienveistos, kipsi, pronssi). Sotien pommituksessa hänenkin töitään hävisi, eikä kaikkia jäljellejääneitä ole ehkä pystytty luetteloimaan.

Villa Liipola

Martti Turtolan yleisön joukossa oli myös **Eija Grotenfelt**, joka omistaa tällä hetkellä Yrjö Liipolan Kauniaisiin 1938 rakentaman Villa Liipolan. Hän kertoi mm., että hän hankki talon v 2000 miehensä **Paul Grotenfeltin** kanssa. Talosta ei ole löytynyt mitään vanhaa tavaraa, joka voitaisiin osoittaa kuuluvaksi Liipoloille. Talon pohjapiirroksen vuodelta 1937 he ovat saaneet käsiinsä ja siinä on näkyvissä eri huoneiden silloiset käyttötarkoitukset. Hän on myös tavannut **Oleg Jakoblevin**, joka osti talon suoraan Liipoloilta. Kauppa-asiakirjat Jakblev riensi allekirjoituttamaan Italiaan. Talon seuraava omistaja **Olavi Lehto** laajensi taloa ja muutti mm. ateljeen squash-halliksi. Hänen aikanaan siellä kuvattiin myös Uuno Turhapuro –elokuvia. Eija Grotenfelt on tehnyt taloon myös ison remontin. Hän on pitänyt siinä mm. kauneushoitolaan. Nyt talo on myynnissä. Viime kesänä sen salissa kuvattiin alkuvuodesta ensi-iltaan tulevaa Tappajan näköinen mies – elokuvaa.

27.10.2015

Muistiin kirjasi ml